

10. ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 15. Спр. 2532.
11. Завальнюк О. М., Комарніцький О. Б. До історії Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (1918-2010 рр.): довідково-статистичні матеріали. Кам'янець-Подільський: Оіум, 2011. 112 с.
12. ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 15. Спр. 2085.

Олег Мельничук, Тетяна Мельничук

СОЦІАЛЬНА ІНФРАСТРУКТУРА СЕЛА МЕЛЬНИКІВЕЦЬ У 50 – 60-Х РР. ХХ СТ.

В статті висвітлено соціальну інфраструктуру села Мельниківець у 50-60-х роках ХХ ст..

Ключові слова: село, Мельниківці, соціальна інфраструктура.

Період повоєнної відбудови в розвитку села Мельниківець, що на Гайсинщині, позначився, передусім, активізацією діяльності місцевого колективного господарства. Посилиючи експлуатацію колгоспного селянства, партійно-радянські органи намагалися виконати директиви партії щодо виконання планів вироблення сільськогосподарської продукції та вивозу її за межі України для забезпечення життєдіяльності російських міст.

В той же час, досягнення у сфері колгоспного будівництва аж ніяк не позначалися на розвитку соціальної інфраструктури села. Держава не виділяла жодних коштів на її відновлення та розвиток. Обсяг коштів, що виділялися із місцевого бюджету, теж був мізерним. Не завжди керівники культурно-освітніх та побутових установ знаходили розуміння та підтримку членів правління колгоспу. Яскравим підтвердженням є полеміка з цього приводу, зафіксована у протоколах загальних зборів села та виконкому сільської ради післявоєнного періоду. Так, починаючи із 1944 р. у планах роботи сільської ради на кожен рік ставилося завдання відремонтувати дах місцевого клубу, незадовільний стан якого призводив до остаточного руйнування приміщення установи. Часто змінювані керівники сільської ради брали на себе також зобов'язання відремонтувати грубки в приміщенні клубу, щоб приміщення можна було опалювати у зимовий час. Однак, проблеми упродовж тривалого часу залишалися невирішеними.

Так, упродовж 1955-1956 рр. на сесіях сільської ради тривали суперечки між головою колгоспу Ф.В. Собідком та головою сільської ради С.Т. Ковалем стосовно того, хто має докласти більше зусиль до ремонту місцевого клубу. Голова с/ради скаржився на те, що 12 тис. крб., зібраних із населення в порядку самообкладання лежать на

рахунку місцевого колгоспу «Червоний промінь» і він не може цими коштами скористатися [1].

Звітуючи 18 липня 1957 р. про проведену роботу на сесії сільської ради, завідувач клубом Ф.І. Блажко змушений був констатувати: «... в бібліотеці стеля вже впала, найближчим часом це очікується і в клубі» [2]. Не оптимістичнішим був і звіт його наступника – Мельничука Анатолія Давидовича (працював на посаді з 12 листопада 1953 р. по 1 березня 1965 р., з перервою у 1956-1957 рр.) у вересні 1958 р.: «В цьому клубі працювати неможливо, ... криша тече, грубки не відремонтовані» [3]. Щоправда, після останнього виступу, напередодні зими, дах клубу було частково відремонтовано (покрито толлю) [4].

В 1958 р. в селі вже діяла 8-річна школа (перед цим була семирічка – О.М.). Через значну кількість учнів, навчання проводилося у двох приміщеннях: молодші класи в «Ісаковій школі» (колишній будинок розкуркуленого селянина – О.М.), старші – у приміщенні колишньої земської школи (т.зв. «червона школа – О.М.»). Через нестачу класних кімнат, школа продовжувала функціонувати у дві зміни. У виступі директора школи на сесії сільської ради у листопаді 1958 р. відзначалося «... школа могла б перейти на одну зміну, якби правління колгоспу дозволило зайняти одну із кімнат дитячих ясел (ясла знаходилися в одному приміщенні із школою – О.М.)» [5]. В 1960 р. для переходу до однозмінного навчання вже не вистачало трьох класів [6]. В 1966 р. в селі було організовано вечірню школу. Її учнями були переважно члени колгоспу, які обіймали адміністративні посади.

Після війни відновив свою роботу фельшерсько-акушерський пункт. Спочатку спеціального приміщення не було і він знаходився у звичайній селянській хаті. Певний час тут же приймали і породіль. У 1950-х роках фельдшером працювала Петренко Єлизавета Іванівна. З 23 липня 1956 р., після закінчення Гайсинського медучилища, за погодженням із Ситковецьким райздороввідділом, на посаді акушерки мельниківського медпункту розпочала свою трудову діяльність Кучеренко Марія Григорівна.

Не завжди депутати сільської ради були задоволені станом надання медичних послуг мешканцям села. Так, голова колгоспу Собідко Ф.В. у своєму виступі на сесії сільської ради в листопаді 1958 р. відзначав: «Медпункт у звітному періоді працював незадовільно, тому хворі змушені звертатися за допомогою в інші медпункти». Обґрунтовуючи такий стан неналежним виконанням своїх обов'язків завідувачкою медпунктом Петренко Є.І., він пропонував поставити перед райвиконкомом питання про заміну такого працівника [7]. Питання про незадовільну роботу медичного пункту слухалося і на засіданні виконкому у січні 1959 р. У виступах, зафіксованих у протоколі засідання, зазначалося: «Мешканці села Мельниківцевь, зважаючи на погане ставлення до них з боку фельдшера Петренко Є.І., перестали звертатися до неї за медичною допомогою, натомість

йдуть в інші медпункти, особливо в с. Червоне» або ж «Петренко не завжди дає потрібні медикаменти. Часто сама не йде на виклики, а дає медикаменти заочно, не знаючи хвороби людини, на що громадяни села неодноразово скаржилися до сільської ради». За незадовільну роботу медпункту із обслуговування населення на засіданні було прийняте рішення про звільнення Петренко Є.І. з посади. При цьому позитивно були оцінені намагання акушерки Кучеренко М.І. налагодити роботу роддому[8]. Завідувач медпунктом в якості оправдання вказувала на недостатнє фінансування, внаслідок чого для аптеки не було закуплено необхідних медикаментів та на непристосованість приміщення[9].

В 1960 р. завідувачем фельшерсько-акушерським пунктом було призначено Дуржинську Неонілу Андріївну. На той час медпункт обслуговував 397 дворів із 1181 мешканцем. Медпункт розташовувався в одній кімнаті з неналежним освітленням. Нова завідувач скаржилася, що виділених сільською радою коштів не вистачає навіть на опалення[10]. В той же час, загальними зборами колгоспу було прийняте рішення про виділення 5000 крб. для будівництва Райгородської участкової лікарні, 9600 крб. на будівництво продуктових магазинів в Червоному та Мельниківцях[11].

Позитивно позначилося на розбудові інфраструктури села обрання у 1965 р. головою сільської ради Тарнашинського Михайла Євдокимовича. На сесії сільської ради було прийнято рішення про будівництво у Мельниківцях нової школи, яке покладалося на будівельну організацію ПМК-6. На загальних зборах 14 квітня 1965 р. головою колгоспу було запропоновано також силами будівельної організації колгоспу побудувати новий клуб. Оскільки, через заплановане будівництво школи, в колгоспі невістачало грошей, було вирішено відрахувати на будівництво клубу з кожного колгоспника по 3 крб. Крім того, для колгоспників, які працювали на будівництві клубу встановлювалася додаткова оплата праці – по 20 коп. на кожен зароблений карбованець[12]. Здача в експлуатацію об'єктів була приурочена 50-річчю радянської влади.

Однак, на практиці будівництво школи у 1965 р. так і не було розпочато. Виступаючи на сесії сільської ради у лютому 1966 р. М.Є. Тарнашинський змушений був визнати: « Якщо ПМК-6 буде будувати школу, то цього будівництва вистачить на п'ятирічку. Клуб же буде бригада будівельників колгоспу під керівництвом Яровенка І.І., то до 50-річчя ми будемо мати новий красивий клуб» [13].

Дісно, в наступному 1967 р. новий будинок культури на 400 місць, збудований на місці зруйнованого самими ж селянами панського маєтку, був зданий в експлуатацію. В цей же рік в нове приміщення у новозбудованому будинку культури була переведена сільська бібліотека. Заснована вона була як хата-читальня при сільському клубі у 1952 р., невдовзі її книжковий фонд вже нараховував 1100 примірників. В 1954 р. для бібліотеки було виділено окреме приміщення при сільраді. В 1956 р. книжковий фонд

складав 2400 примірників. Поступово книжковий фонд бібліотеки зріс до 12000 примірників. Щорічно випусвалося 20 періодичних видань. На 1967 р. у бібліотеці було зареєстровано 630 читачів. Усіх читачів гостинно зустрічала Черниш Клавдія Григорівна, яка з 1961 р. працювала завідуючою бібліотеки.

8 листопада 1967 р., до запланованого ювілею відбулося відкриття і новозбудованої двоповерхової школи. Немало зусиль до її вчасного введення в експлуатацію доклала директор школи Гернеза (Чумак) Антоніна Андріївна. Завдяки випускникам восьмих класів сіл Мельниківівець, Червоного, Ометинець та Вищої Кропивни вже у перший рік було набрано два дев'ятих класи. Всього у перший рік у школі навчалося 250 дітей. На зимовий період учні з інших шкіл забезпечувалися гуртожитком та трьохразовим харчуванням. Вже в лютому 1969 р. на сесії сільської ради було прийнято рішення про звільнення учнів багатодітних сімей та малозабезпечених родин від плати за харчування в групах продовженого дня[14]. Після переведення учнів в новозбудовану двоповерхову школу, частину колишніх її приміщень (2 кімнати) «червоної школи» було віддано під медпункт [15].

На засіданні правління колгоспу від 11 жовтня 1967 р. було прийняте рішення зняти з балансу колгоспу та передати на баланс районного відділу освіти Мельниківську школу (вартість 172 тис. крб.), за умови передачі колгоспу двох старих приміщень школи. Клуб вартістю 100 тис. крб. був переданий на баланс сільської ради. Прийнято також рішення про виділення 400 крб. для закупівлі обладнання для фізкабінету [16].

У другій половині 1960-х рр. було активізовано й інші роботи із розбудови інфраструктури та благоустрою села. В 1967 р. було побудовано 2 камінних містки (на Титусівку та Хутір), висипано жерстюю дорогу, розпочато будівництво продмагу[17] та сільської лазні[18]. Упродовж 1967-68 років в селі було збудовано 38 нових будинків колгоспників. В комбінаті побутового обслуговування було відкрито швейну та взуттєву майстерні, перукарню. Серед інших новобудов цього періоду: автогараж з майстернями, адміністративний будинок, в якому розмістилась сільська рада і поштове відділення, корівник з повною механізацією робіт, тракторний стан, ставок [19].

Незважаючи на те, що план державної електрифікації в радянській державі був затверджений ще в 1920 р, його реалізація на селі розпочалась лише наприкінці 1960-х рр. На 1 січня 1970 р. в селі було електрифіковано лише 11 хат[20]. В рамках соцзмагання по благоустрою села, в честь 100-річчя з дня народження В.І. Леніна, на березень 1969 р. було збудовано 1,5 км. дороги із твердим покриттям (бруківки). Камінь при цьому добували у власних кар'єрах [21]. Бруквану дорогу протяжністю 6 км, яка проходила через с. Червоне та з'єднала обидва населені пункти із шосейною автострадою було завершено лише у 1972 р. До цього часу добратись із села до

районного центру в періоді весняного та осіннього бездоріжжя було практично неможливим. Водночас колгосп зобов'язували фінансувати будівництво будинку для пристарілих в смт. Вороновиця, комбикормового заводу в с. Кароліна, відгодівельного пункту в с. Ситківцях, дільничної лікарні у с. Райгород, міжколгоспної водолікарні в смт. Немирів.

Лише у травні 1969 р. рішенням виконкому сільської ради були присвоєні офіційні назви вулицям села: Першотравнева (до школи), Вчительська (від школи), Зелена (Хутір), імені Гагаріна (Голотівський), Новоселицька (Верхня Суківська), імені Пушкіна (Нижня Суківська), Пролетарська (Зацерковна), Зарічна (Катранівська).

Незважаючи на те, що колгоспники сумлінно працювали в колгоспі «в ім'я світлого майбутнього», держава не завжди на належному рівні забезпечувала їх продуктами та товарами першої необхідності. Так, на сесії сільської ради у листопаді 1963 р. повідомлялося про нерегулярність завозу хліба та незавезення у кооперацію промислових товарів[22]. У звіті завмага с. Мельниківець К.Т. Тихонюк на сесії виконкому в 1964 р. йшлося про відсутність в кооперації товарів широкого вжитку, особливо таких, як гас та мило[23]. Не змінилася суттєво ситуація і в першій половині 1970-х рр. У звіті голови колгоспу М.С. Кирилюка на сесії сільської ради в 1975 р. відзначалося, що «слабо працює в селі продмаг. Завідувач магазином мало турбується, щоб були різноманітні продукти в магазині. Бувають дні, що і хліба в магазині немає» [24].

Отже, нещадно експлуатуючи колгоспних селян, радянська держава абсолютно не дбала про розвиток соціальної інфраструктури села. Влада не лише не виділяла на це коштів з бюджету, але й вимагала від колгоспу фінансувати будівництво об'єктів поза його межами. На кінець 1960-х рр. село залишалось без електричного освітлення, без шляхів сполучення з твердим покриттям, з дефіцитом товарів першої необхідності. Об'єкти культурно-освітньої сфери були побудовані самими ж селянами за власні кошти.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.60, арк.8.
2. Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.71, арк.18.
3. Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.71, арк.26 зв.
4. Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.71, арк.32.
5. Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.71, арк.28.

6. Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.105, арк.15.
7. Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.71, арк.29.
8. Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.95, арк.8 зв. – 9.
9. Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.71, арк.33 зв.
10. Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.116, арк.3.
11. Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу ім. Мічуріна, спр.97, арк.93 зв.
12. Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу ім. Мічуріна, спр.126, арк.109.
13. Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.160, арк.11.
14. Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.192, арк.13.
15. Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.182, арк.28.
16. Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу ім. Мічуріна, спр.167, арк.35.
17. Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.132, арк.9.
18. Колгоспні вісті. 1967. 31 жовтня.
19. Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.202, арк.12.
20. Колгоспні вісті. 1970. 1 січня.
21. Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.190, арк.14.
22. Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.132, арк.7.
23. Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.144, арк.5.
24. Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.252, арк.32.

ОСВІТА ТА КУЛЬТУРА ПОДОЛЯН

Костянтин Завальнюк

ПРОФЕСОР МИКОЛА КРАВЕЦЬ – ОДИН З ОСНОВОПОЛОЖНИКІВ ЖАНРУ НАУКОВОЇ ФАНТАСТИКИ У СУЧАСНІЙ ВІТЧИЗНЯНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

У статті уперше у вітчизняній літературі аналізується творчий доробок у галузі наукової фантастики визначного українського вченого, доктора історичних наук М. М. Кравця. Окрім цього, значну увагу у статті приділено особистим спогадам автора про М. М. Кравця.

Ключові слова: М. М. Кравець, історія, літературна творчість, наукова фантастика.

З професором, доктором історичних наук, визначним українським вченим, щирою, гарною людиною, справжнім українським патріотом Миколою Миколайовичем Кравцем автору цих рядків пощастило познайомитися у 1982 році під час навчання на 3-му курсі історичного факультету Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Островського (нині – Вінницький національний педагогічний університет ім. М. М. Коцюбинського), де Микола Миколайович викладав курс всесвітньої історії. Нас, майбутніх вчителів-істориків, Микола Миколайович одразу ж зачарував своєю глибокою ерудованістю (вільно читав мовою оригіналу твори визначних зарубіжних істориків минулого та сучасності), професійністю, тактовністю, людською порядністю і, водночас, вимогливістю. Особливо ж нам запам'яталося, як Микола Миколайович дбайливо, по-синівському, ставився до рідного слова, намагаючись на своїх лекціях прищепити любов до нього і нам, вихованим здебільшого у руслі традиційних радянських цінностей. Інколи навіть здавалося, що Микола Миколайович під час розмови слухає не те, що говорить студент, а те, як він це робить, делікатно поправляючи його на тому чи іншому наголосі. Саме завдяки Миколі Миколайовичу чимало з нас могли вдосконалити свій словниковий запас та позбутися комплексу мовної меншовартості.

Знаючи про любов М. М. Кравця до української художньої літератури, якось автор цих рядків наслідився підійти до нього на перерві між лекціями і запитати, чи той читав твори Олеса Бердника. Почута відповідь дещо спантеличила. Несподівано викладач погрозив кулаком і з удаваною суворістю сказав: «Я тобі почитаю!..» Після чого відвів убік, подалі від цікавих вух, і сказав, що у нього вдома є всі твори Олеса Бердника, але говорити про це привселюдно не потрібно. Так уперше до мене, окрім знань, прийшов також урок конспірації...